

„Ar jūs, Vinstonai, manot, kad praeitis iš tikro egzistuoja?“

„1984-iejį“, 1949

Vinstonas neprisiminė nė vieno tardymo pabaišos — tarpsnis juodumos, paskui kamera arba kambarys, kuriame buvo dabar. Jis gulėjo ant nugaros, pajudėti negalėjo. Visas kūnas prikaustytas. Net pakaušis kažkaip pritvirtintas. Iš viršaus į jį rimtai ir beveik užjausdamas žiūrėjo O'Brajenas. Jo veidas iš apačios atrodė stambus ir pavargęs, su maišeliais paakiuose ir nuovargio raukšlėmis nuo nosies iki smakro. Jis buvo senesnis, negu Vinstonas manė — keturiasdešimt aštuonerių arba penkiasdešimties. Po jo ranka buvo skalė su rankena ir skaičias aplinkui diską.

— Aš jums sakiau, — tarė O'Brajenas, — kad jei dar susitiksime, tai susitiksime čia.

— Taip, — atsakė Vinstonas.

Staiga be jokios priežasties, tik vos sujudėjus O'Brajeno rankai, Vinstono kūną užplūdo skausmas. Tas skausmas kėlė baimę, nes jis nematė, kas dedasi, tik jautė, kad jo kūnas mirtinai žalojamas. Jis ne-

suprato, ar tai vyksta iš tikro, ar tas pojūtis sukeltas elektros, bet jį visą tarsi gręžė, plėšė sąnarius. Nors nuo skausmo ant kaktos pasirodė prakaitas, labiausiai kankino baimė, kad tuoj lūš stuburas. Jis sukan-do dantis ir sunkiai kvėpavo pro nosį, stengdamasis kuo ilgiau tylėti.

— Jūs bijot, — pasakė O'Brajenas stebėdamas jo veidą, — kad tučtuojau kažkas lūš. O labiausiai bijot, kad lūš stuburas. Jūs aiškiai įsivaizduojat, kaip jis lūžta ir iš jo ima varvėti smegenų skystis. Jūs apie tai galvojat, ar ne, Vinstonai?

Vinstonas neatsakė. O'Brajenas atsuko skalės rankeną atgal. Skausmo banga nuslūgo beveik taip pat greitai, kaip buvo užplūdusi.

— Čia buvo keturiasdešimt, — tarė O'Brajenas. — Kaip matot, skaičiai šitoje skalėje kyla iki šimto. Mūsų pokalbio metu prašyčiau jus nepamiršti, kad aš bet kuriuo metu galiu sukelti jums skausmą, ir tokio stiprumo, kokio panorėsiu. Gerai? Jeigu pradėsit meluoti, mėginsit kaip nors išsisukinėti arba net jeigu atsakymai nebeatitiks jūsų normalaus protinio lygio, bemat imsite šaukti iš skausmo. Supratot šitą?

— Taip, — atsakė Vinstonas.

[...] O'Brajenas susimąstęs žvelgė į jį. Dabar jis

kaip niekad buvo panašus į mokytoją, susirūpinusį nepaklusniu, bet gabiu vaiku.

— Yra partijos šūkis, kalbantis apie praeities valdymą, — pasakė jis. — Būkit geras, pakartokit jį.

— „Kas valdo praeitį, valdo ateitį, kas valdo dabartį, valdo praeitį“, — klusniai pakartojo Vinstonas.

— „Kas valdo dabartį, valdo praeitį“, — tarė O'Brajenas, pritariamai linksėdamas galvą. — Ar jūs, Vinstonai, manot, kad praeitis iš tikro egzistuoja?

Vinstoną vėl apėmė bejėgiškumo jausmas. Jo akys nukrypo į skalę. Jis ne tik nežinojo, kuris atsakymas — „taip“ ar „ne“ — gali išgelbėti jį nuo skausmo; jis net nežinojo, kurią atsakymą pats laiko teisingu.

O'Brajenas šyptelėjo.

— Jūs ne metafizikas, Vinstonai, — pasakė jis. — Iki šiol jūs net nesusimąstėt, ką reiškia egzistencija. Aš pasakysiu jums tiksliau. Ar praeitis egzistuoja konkrečiai, erdvėje? Ar yra kur nors tokia vieta, apčiuopiamas pasaulis, kuriame dar vyksta praeitis?

— Ne.

— Tai kur tada egzistuoja praeitis, jei apskritai egzistuoja?

— Įrašuose. Ji yra užregistruota.

— Įrašuose. Ir?..

— Sąmonėje. Žmonių atmintyje.

— Atmintyje. Na puiku. Mes, partija, valdome visus įrašus ir valdome visas atmintis. Vadinas, mes valdome praeitį, ar ne?

— Bet kaip jūs galite žmonėms uždrausti prisiminti? — sušuko Vinstonas, vėl pamiršęs skalę. — Tai yra nevalinga. Tai nepriklauso nuo žmogaus. Kaip jūs galite valdyti atmintį? Ir mano atminties nevaldot!

O'Brajenas pasidarė griežtesnis. Uždėjo ranką ant skalės.

— Atvirkščiai, — tarė jis, — tai *jūs* jos nevaldot. Dėl to ir atsidūrėte čia. Jūs esate čia todėl, kad pritrūkote nuolankumo, vidinės drausmės. Nepajėgėte atlikti pasidavimo akto, ir todėl netekote sveiko proto. Jūs norėjote būti beprotis, mažuma, susidedanti iš vieno žmogaus. Tik drausmingas protas mato realybę, Vinstonai. Jūs manote, kad realybė yra kažkas objektyvu, išoriška, egzistuoja savaime. Jūs taip pat manote, kad realybės prigimtis yra savaime aiški. Kai apgauni save ir pradedi manyti, jog kažką matai, tai imi tikėti, kad ir kiti mato tą patį, ką ir tu. Bet patikėkit, Vinstonai, — realybė nėra objektyvi. Realybė egzistuoja tik žmonių sąmonėje, daugiau niekur. Ne individo sąmonėje, kuri gali klysti ir greitai išnyksta,

o tik partijos sąmonėje, kuri yra kolektyvinė ir nemirtinga. Tiesa yra tai, ką partija laiko tiesa. Realybę įmanoma pamatyti tik žiūrint partijos akimis. Tą faktą jums privalu įsikalti į galvą, Vinstonai. Tam reikalingas visiškas savęs atsižadėjimas, valios pastangos. Jei norite pasveikti, privalote būti nuolankus.

Jis kiek patylėjo, tarsi duodamas laiko suvokti pasakytus žodžius.

— Ar jūs prisimenat, — paklausė jis, kaip rašėte savo dienoraštyje: „Laisvė yra tai, kad gali sakyti, jog du plius du yra keturi“?

— Taip, — atsakė Vinstonas.

O'Brajenas pakėlė dešinę ranką, atsukęs delną į save, paslėpęs už jo nykštį ir išskėtęs keturis pirštus.

— Kiek aš rodau pirštų, Vinstonai?

— Keturis.

— O jeigu partija pasakys, kad ne keturis, o penkis? Kiek tada?

— Keturis.

Šį jo žodį prarijo užplūdęs skausmas. Rodyklė skalėje šoktelėjo iki penkiasdešimt penkių. Visą Vinstono kūną išpylė prakaitas. Oras plūdo jam į plaučius ir veržėsi lauk pratisa dejone, kurios net sukandęs dantis negalėjo sulaikyti. O'Brajenas stebėjo jį, tebelaikydamas iškėlęs keturis pirštus. Tada

LAISVĖ

YRA TAI, KAD GALI SAKYTI

**jog du
plius du**

yra keturi.

pasuko rankeną atgal. Šį kartą skausmas tik vos vos sumažėjo.

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Keturi.

Rodyklė pašoko iki šešiasdešimties.

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Keturi! Keturi! Kaip aš kitaip galiu sakyti?

Keturi!

Rodyklė, matyt, vėl šoktelėjo, bet jis nežiūrėjo į ją. Didelis, griežtas veidas užėmė visą jo regėjimo lauką. Pirštai stūksojo jam prieš akis tarsi kolonos — didžiulės, pasimiglojusios, tarsi virpančios, bet aiškiai keturios.

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Keturi! Išjunkit, išjunkit! Nėra prasmės! Keturi! Keturi!

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Penki! Penki! Penki!

— Ne, Vinstonai, taip negerai. Jūs meluojat. Jūs vis tiek manote, kad keturi. Kiek čia pirštų, sakykit!

— Keturi! Penki! Keturi! Kiek jums patinka. Tik išjunkit, išjunkit tą skausmą!

Staiga jis pasijuto besėdįs, apkabintas O'Brajeno per pečius. Matyt, keletą sekundžių buvo be sąmonės. Raiščiai, veržę jo kūną, buvo atleisti. Jam buvo

šalta, jis nesusivaldydamas drebėjo, dantys kaleno, per skruostus ritosi ašaros. Jis įsikibo į O'Brajeną kaip vaikas, ranka ant pečių kažkodėl ramino jį. Jam atrodė, kad O'Brajenas yra jo gynėjas, kad skausmas ateina iš išorės, iš kažkokio kito šaltinio ir tik O'Brajenas gali jį išgelbėti.

— Jūs lėtai mokotės, Vinstonai, — švelniai tarė O'Brajenas.

— Kaip aš galiu pasikeisti? — sumurmėjo jis. — Kaip aš galiu nematyti to, kas prieš mano akis? Du plius du yra keturi.

— Kartais, Vinstonai. O kartais būna penki. Kartais trys. Kartais ir tiek, ir tiek vienu metu. Jūs privalote susikaupti, rimčiau pamėginti. Pasveikti nelengva.

